

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 8ης Μαΐου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή γεωργική πολιτική – Στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) – Κανονισμός (ΕΚ) 1698/2005 – Εφαρμογή *ratione temporis* – Άρθρο 72 – Διάρκεια των σχετικών με επενδύσεις πράξεων – Σημαντική τροποποίηση της συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως – Αντικείμενο που έχει αποκτηθεί χάρη σε επενδυτική πράξη συγχρηματοδοτούμενη από το ΕΓΤΑΑ και έχει εκμισθωθεί σε τρίτον από τον δικαιούχο της επιδοτήσεως – Χρηματοδότηση, διαχείριση και παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής – Κανονισμός (ΕΕ) 1306/2013 – Άρθρα 54 και 56 – Υποχρέωση των κρατών μελών να προβαίνουν στην ανάκτηση ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως λόγω παρατυπιών ή λόγω αμέλειας – Έννοια του όρου “παρατυπία” – Κίνηση της διαδικασίας ανακτήσεως»

Στην υπόθεση C-580/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο, Εσθονία) με απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Οκτωβρίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Mittetulundusühing Järvelaev

κατά

Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα)

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του δεκάτου τμήματος, F. Biltgen και E. Levits (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την N. Grünberg,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις J. Aquilina και E. Randvere,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

* Γλώσσα διαδικασίας: η εσθονική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 72 του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2005, L 277, σ. 1), του άρθρου 33, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1290/2005 του Συμβουλίου, της 21ης Ιουνίου 2005, για τη χρηματοδότηση της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ 2005, L 209, σ. 1), του άρθρου 71, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί καθορισμού κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) 1083/2006 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 320), καθώς και του άρθρου 56 του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Mittetulundusühing Järvelaev (στο εξής: Järvelaev) και της Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (υπηρεσία πληροφορήσεως και μητρώων αγροτών, Εσθονία) (στο εξής: PRIA), με αντικείμενο την ανάκτηση ποσών που είχαν καταβληθεί στην πρώτη στο πλαίσιο πράξεως συγχρηματοδοτούμενης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) στο πλαίσιο του άξονα Leader, τον οποίο προβλέπει ο κανονισμός 1698/2005.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 1698/2005

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 61 και 62 του κανονισμού 1698/2005 έχουν ως εξής:
 - «(61) Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας και με την επιφύλαξη εξαιρέσεων, θα πρέπει να υπάρχουν εθνικοί κανόνες σχετικά με την επιλεξιμότητα των δαπανών.
 - (62) Για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα, ο δίκαιος χαρακτήρας και η διατηρήσιμη επίπτωση της παρέμβασης του ΕΓΤΑΑ, θα πρέπει να υπάρχουν διατάξεις που να εξασφαλίζουν ότι οι σχετικές με τις επενδύσεις πράξεις είναι μακροχρόνιες και ότι αποφεύγεται το ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθεί το Ταμείο για την εισαγωγή αθέμιτου ανταγωνισμού.»
- 4 Το άρθρο 2 του κανονισμού αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

η) “δικαιούχος”: φορέας, οργανισμός ή εταιρεία του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, που είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση πράξεων ή που λαμβάνει στήριξη·

[...]».

- 5 Το άρθρο 71 του εν λόγω κανονισμού, με τίτλο «Επιλεξιμότητα δαπανών», ορίζει, στην παράγραφο 3, πρώτο εδάφιο, τα εξής:

«Οι κανόνες επιλεξιμότητας των δαπανών θεσπίζονται σε εθνικό επίπεδο, με την επιφύλαξη των ειδικών όρων που προβλέπονται από τον παρόντα κανονισμό για ορισμένα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης.»

- 6 Το άρθρο 72 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διάρκεια των σχετικών με επενδύσεις πράξεων», προβλέπει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των κανόνων που αφορούν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την ελευθερία εγκατάστασης κατά την έννοια των άρθρων 43 και 49 της συνθήκης, το κράτος μέλος εξασφαλίζει ότι μια πράξη που αφορά επένδυση διατηρεί το δικαίωμά της στη συνεισφορά του ΕΓΤΑΑ, εάν η εν λόγω πράξη, επί διάστημα πέντε ετών από την απόφαση χρηματοδότησης της διαχειριστικής αρχής, δεν υποστεί σημαντική τροποποίηση η οποία:

- α) επηρεάζει τη φύση της ή τους όρους υλοποίησής της ή παρέχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε μια επιχείρηση ή δημόσιο οργανισμό·
- β) απορρέει είτε από μεταβολή της φύσης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος μιας υποδομής είτε από τη διακοπή ή τη μετεγκατάσταση μιας παραγωγικής δραστηριότητας.

2. Τα αχρεωστήτως καταβληθέντα ποσά ανακτώνται σύμφωνα με το άρθρο 33 του κανονισμού [1290/2005].»

- 7 Το άρθρο 74 του κανονισμού 1698/2005, το οποίο επιγράφεται «Αρμοδιότητες των κρατών μελών», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα, σύμφωνα με την παράγραφο 1, του άρθρου 9, του κανονισμού [1290/2005], για να εξασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας.

2. Τα κράτη μέλη ορίζουν, για κάθε πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης, τις ακόλουθες αρχές:

- α) τη διαχειριστική αρχή, που μπορεί να είναι είτε πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ενεργό σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, είτε το ίδιο το κράτος μέλος σε περίπτωση που ασκεί αυτό το καθήκον, η οποία θα είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση του συγκεκριμένου προγράμματος·
- β) τον διαπιστευμένο οργανισμό πληρωμών που προβλέπεται στο άρθρο 6 του κανονισμού [1290/2005]·
- γ) τον οργανισμό πιστοποίησης που προβλέπεται στο άρθρο 7 του κανονισμού [1290/2005]·

[...]».

Ο κανονισμός 1290/2005

- 8 Το άρθρο 33 του κανονισμού 1290/2005 έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη επιβάλλουν τις δημοσιονομικές επανορθώσεις που αποτελούν συνέπεια της διαπίστωσης παρατυπιών ή αμέλειας στις πράξεις ή στα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, ακυρώνοντας το σύνολο ή μέρος της αντίστοιχης κοινοτικής χρηματοδότησης. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη το είδος και τη σοβαρότητα των παρατυπιών που διαπίστωσαν, καθώς και την οικονομική ζημία που υπέστη το ΕΓΤΑΑ.

2. Σε περίπτωση όπου τα κοινοτικά κονδύλια έχουν ήδη καταβληθεί στο δικαιούχο, ανακτώνται από το διαπιστευμένο οργανισμό πληρωμών σύμφωνα με τις οικείες διαδικασίες ανάκτησης και επαναχρησιμοποιούνται σύμφωνα με την παράγραφο 3, στοιχείο γ'.

[...]

10. Στις περιπτώσεις όπου επιβάλλεται δημοσιονομική επανόρθωση από την Επιτροπή, αυτή δεν θίγει την υποχρέωση των κρατών μελών να ανακτούν τα ποσά που καταβάλλονται στο πλαίσιο της δικής τους χρηματοδοτικής συμμετοχής, δυνάμει του άρθρου 14 του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ [(ΕΕ 1999, L 83, σ. 1)].»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 1974/2006

- 9 Το άρθρο 48, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού 1698/2005 (ΕΕ 2006, L 368, σ. 15), ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 74, παράγραφος 1, του κανονισμού [1698/2005], τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το σύνολο των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που πρόκειται να εφαρμόσουν είναι δυνατόν να επαληθευτεί και να ελεγχθεί. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη καθορίζουν ρυθμίσεις ελέγχου οι οποίες τους παρέχουν εύλογες εγγυήσεις για την τήρηση των κριτηρίων επιλεξιμότητας και των λοιπών δεσμεύσεων.»

Ο κανονισμός 1303/2013

- 10 Το άρθρο 71 του κανονισμού 1303/2013, με τίτλο «Διάρκεια των πράξεων», προβλέπει, στην παράγραφο 1, τα εξής:

«Για μια πράξη που περιλαμβάνει επένδυση σε υποδομή ή παραγωγική επένδυση επιστρέφεται η συνεισφορά των [Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων], εάν εντός πέντε ετών από την τελική πληρωμή στον δικαιούχο ή εντός της προθεσμίας που ορίζεται στους κανόνες περι κρατικών ενισχύσεων, κατά περίπτωση, υπόκειται σε οποιοδήποτε από τα ακόλουθα:

- α) παύση ή μετεγκατάσταση μιας παραγωγικής δραστηριότητας εκτός της περιοχής προγράμματος·
- β) αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ενός στοιχείου υποδομής η οποία παρέχει σε μια εταιρεία ή δημόσιο οργανισμό αδικαιολόγητο πλεονέκτημα·
- γ) ουσιαστική μεταβολή που επηρεάζει τη φύση, τους στόχους ή την εφαρμογή των όρων που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τους αρχικούς στόχους.

Τα αχρεωστήτως καταβαλλόμενα ποσά για την εν λόγω πράξη ανακτώνται από το κράτος μέλος αναλογικά προς την περίοδο για την οποία δεν εκπληρώθηκαν οι απαιτήσεις.

Τα κράτη μέλη μπορούν να μειώσουν το οριζόμενο στο πρώτο εδάφιο χρονικό περιθώριο σε τρία έτη όταν πρόκειται για περιπτώσεις διατήρησης επενδύσεων ή θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν από ΜΜΕ.»

- 11 Το άρθρο 152 του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Μεταβατικές διατάξεις», ορίζει, στην παράγραφο 1, τα ακόλουθα:

«Ο παρών κανονισμός δεν επηρεάζει ούτε τη συνέχιση ούτε την τροποποίηση, συμπεριλαμβανομένης της συνολικής ή μερικής ακύρωσης, συνδρομής που έχει εγκριθεί από την Επιτροπή με βάση τον εν λόγω κανονισμό (ΕΚ) 1083/2006 [του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2006, περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999 (ΕΕ 2006, L 210, σ. 25)]. Ο εν λόγω κανονισμός ή άλλη νομοθετική πράξη η οποία εφαρμόζεται στην εν λόγω συνδρομή στις 31 Δεκεμβρίου 2013, εξακολουθεί να διέπει τη συνδρομή αυτή ή τις πράξεις αυτές μέχρι το κλείσιμό τους. Για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου η συνδρομή καλύπτει τα επιχειρησιακά προγράμματα και τα μεγάλα έργα.»

Ο κανονισμός (ΕΕ) 1305/2013

- 12 Το άρθρο 88 του κανονισμού (ΕΕ) 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού αριθ. 1698/2005 (ΕΕ 2013, L 347, σ. 487), προβλέπει τα εξής:

«Ο κανονισμός [1698/2005] καταργείται.

Ο κανονισμός [1698/2005] εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις πράξεις που υλοποιούνται σύμφωνα με τα προγράμματα που εγκρίνονται από την Επιτροπή δυνάμει του εν λόγω κανονισμού πριν από την 1η Ιανουαρίου 2014.»

Ο κανονισμός 1306/2013

- 13 Το άρθρο 54, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013 προβλέπει τα εξής:

«Για κάθε αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό ή ως επακόλουθο παρατυπίας ή αμέλειας, τα κράτη μέλη ζητούν ανάκτηση από τον δικαιούχο εντός 18 μηνών αφότου εγκριθεί και, κατά περίπτωση, παραληφθεί από τον οργανισμό πληρωμών ή τον αρμόδιο για την ανάκτηση φορέα, έκθεση ελέγχου ή ανάλογο έγγραφο όπου διαπιστώνεται ότι έχει διαπραχθεί παρατυπία. Τα αντίστοιχα ποσά καταγράφονται κατά τη στιγμή της αίτησης ανάκτησης στο βιβλίο οφειλετών του οργανισμού πληρωμών.»

- 14 Το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού αυτού ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση διαπίστωσης παρατυπίας ή αμέλειας στις πράξεις ή στα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, τα κράτη μέλη επιβάλλουν δημοσιονομικές προσαρμογές ακυρώνοντας το σύνολο ή μέρος της αντίστοιχης ενωσιακής χρηματοδότησης. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη το είδος και τη σοβαρότητα των παρατυπιών που διαπιστώνονται καθώς και το επίπεδο της οικονομικής ζημίας που υφίσταται το ΕΓΤΑΑ.»

15 Το άρθρο 119 του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Οι κανονισμοί (ΕΟΚ) 352/78 [του Συμβουλίου, της 20ής Φεβρουαρίου 1978, περί διαθέσεως των ασφαλειών, χρηματικών καταθέσεων ως εγγυήσεων ή λοιπών εγγυήσεων που συνιστώνται στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και καταπίπτουν (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/020, σ. 102)], (ΕΚ) 165/94 [του Συμβουλίου, της 24ης Ιανουαρίου 1994, για τη συγχρηματοδότηση από την Κοινότητα ελέγχων με τηλεανίχνευση και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3508/92 για τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου σχετικά με ορισμένα καθεστώτα κοινοτικών ενισχύσεων (ΕΕ 1994, L 24, σ. 6)], (ΕΚ) 2799/98 [του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1998, για τη θέσπιση του γεωργονομισματικού καθεστώτος του ευρώ (ΕΕ 1998, L 349, σ. 1)], (ΕΚ) 814/2000 [του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2000, περί δράσεων ενημέρωσης στον τομέα της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ 2000, L 100, σ. 7)], [1290/2005] και (ΕΚ) 485/2008 [του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2008, περί των ελέγχων, εκ μέρους των κρατών μελών, των πράξεων που αποτελούν μέρος του συστήματος χρηματοδότησεως από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΕ 2008, L 143, σ. 1),] καταργούνται.

Ωστόσο, το άρθρο 31 του κανονισμού [1290/2005] και οι σχετικοί εκτελεστικοί κανόνες παραμένουν σε εφαρμογή έως την 31η Δεκεμβρίου 2014.

2. Οι παραπομπές στους κανονισμούς που καταργούνται νοούνται ως αναφορές στον παρόντα κανονισμό και διαβάζονται σύμφωνα με τον πίνακα αντιστοιχίας του παραρτήματος III.»

16 Το άρθρο 121 του κανονισμού 1306/2013 έχει ως εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την ημέρα της δημοσίευσής του στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

Εφαρμόζεται από την 1η Ιανουαρίου 2014.

2. Ωστόσο, οι ακόλουθες διατάξεις εφαρμόζονται από τις κάτωθι αναφερόμενες ημερομηνίες:

α) τα άρθρα 7, 8, 16, 25, 26 και 43 από τις 16 Οκτωβρίου 2013·

β) τα άρθρα 18 και 40, για τις δαπάνες που πραγματοποιούνται, από τις 16 Οκτωβρίου 2013·

γ) το άρθρο 52 από την 1η Ιανουαρίου 2015.»

17 Από τις συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 119, παράγραφος 2, του κανονισμού 1306/2013 και του πίνακα αντιστοιχίας που περιλαμβάνεται στο παράρτημα III του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι οι αναφορές που γίνονται στο άρθρο 33 του κανονισμού 1290/2005 νοούνται ως αναφορές στα άρθρα 54 και 56 του κανονισμού 1306/2013.

Το εσθονικό δίκαιο

18 Το άρθρο 111, παράγραφος 1, του Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus (νόμος για την εφαρμογή της κοινής γεωργικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης), της 19ης Νοεμβρίου 2014 (RT I 2014, 3), έχει ως εξής:

«Εάν μετά την εκταμίευση της επιδοτήσεως διαπιστωθεί ότι, λόγω παρατυπίας ή παραλείψεως, το σχετικό χρηματικό ποσό έχει καταβληθεί αχρεωστήτως, ιδίως δε ότι δεν χρησιμοποιήθηκε για τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε, η επιδότηση ανακτάται εν όλω ή εν μέρει από τον δικαιούχο της

επιδοτήσεως, ιδίως από τον δικαιούχο που έχει επιλεγεί στο πλαίσιο διαδικασίας επιλογής, υπό τις προϋποθέσεις και βάσει των προθεσμιών που προβλέπονται στους κανονισμούς [1303/2013 και 1306/2013] ή σε λοιπούς συναφείς κανονισμούς της Ένωσης.»

19 Το άρθρο 131 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Επιδότηση που χορηγήθηκε βάσει του νόμου για την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ίσχυε πριν την 1η Ιανουαρίου 2015, ανακτάται υπό τις προϋποθέσεις και με τις διαδικασίες που προβλέπονται στον παρόντα νόμο.»

20 Το άρθρο 35, παράγραφος 2, της Rõllumajandusministri määrus nr 92 – Leader-meetme raames antava kohaliku tegevusgrupi toetuse ja projektitoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord (κανονιστικής αποφάσεως αριθ. 92 του Υπουργού Γεωργίας σχετικά με τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση επιδοτήσεως από τοπική ομάδα δράσεως στο πλαίσιο μέτρου του προγράμματος «Leader» και επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου, καθώς και με τους λεπτομερείς κανόνες για την υποβολή αιτήσεως επιδοτήσεως και τη σχετική διαδικασία), της 27ης Σεπτεμβρίου 2010 (RT I 2010, 71, 538, στο εξής: κανονιστική απόφαση αριθ. 92), έχει ως εξής:

«Από την υποβολή της αιτήσεως επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου και έως την παρέλευση πέντε ετών από την καταβολή της τελευταίας δόσεως της επιδοτήσεως από την PRIA, ο αιτών ή ο δικαιούχος επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου γνωστοποιεί αμελλητί εγγράφως στην PRIA και στην τοπική ομάδα δράσεως μεταβολές στην ταχυδρομική του διεύθυνση και στα στοιχεία επικοινωνίας του, ενώ, προκειμένου να λάβει έγκριση από την PRIA και την τοπική ομάδα δράσεως, τους γνωστοποιεί:

- 1) οποιαδήποτε μεταβολή συνδεόμενη με τη δραστηριότητα ή το αντικείμενο της επενδύσεως. Εάν η PRIA ή η τοπική ομάδα δράσεως το κρίνουν αναγκαίο θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να προσκομίζεται και αντίγραφο της νέας προτεινόμενης τιμής ή υπολογισμός των προβλεπόμενων εξόδων για τη σχεδιαζόμενη πράξη·
- 2) οποιοδήποτε άλλο στοιχείο συνδεόμενο με τη λήψη ή τη χρήση της επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου και λόγω της οποίας δεν είναι πλέον πλήρη ή ορθά τα στοιχεία που δηλώθηκαν στην αίτηση·

[...]».

21 Το άρθρο 36, παράγραφος 3, σημείο 1, της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως ορίζει τα εξής:

«Ο δικαιούχος επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου υποχρεούται να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσηκόντως το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της ενισχυόμενης με την επιδότηση επενδύσεως επί πέντε τουλάχιστον έτη από τον χρόνο καταβολής της τελευταίας δόσεως από την PRIA.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

22 Η Järvelaev είναι ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έχει ως σκοπό τη διαφύλαξη των παραδόσεων ιστιοπλοΐας στη λίμνη Võrtsjärv (Εσθονία). Η ένωση αυτή υπέβαλε αίτηση για τη χορήγηση επιδοτήσεως στο πλαίσιο των μέτρων που σχετίζονται με τον άξονα Leader, όπως αυτός προβλέπεται με τον κανονισμό 1698/2005, με σκοπό την απόκτηση παραδοσιακού αλιευτικού ιστιοφόρου και του σχετικού εξοπλισμού.

- 23 Στην αίτηση επιδοτήσεως, η Järvelaen εξέφραζε επίσης την πρόθεσή της, μετά την απόκτηση του επίμαχου ιστιοφόρου, να δημιουργήσει θέσεις εργασίας στην περιοχή και να προσλάβει πλήρωμα, καθώς και να ενημερώνει την PRIA και την ομάδα τοπικής δράσεως για κάθε μεταβολή στη χρήση του ιστιοφόρου. Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι, μολονότι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας δεν αποτελούσε εκ του νόμου προβλεπόμενη απαίτηση, εντούτοις ήταν ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν για την κατά σειρά προτεραιότητας κατάταξη των αιτήσεων για τη χορήγηση επιδοτήσεως.
- 24 Η ζητηθείσα επιδότηση χορηγήθηκε στη Järvelaen με απόφαση του γενικού διευθυντή της PRIA της 6ης Σεπτεμβρίου 2011.
- 25 Κατά τη διάρκεια ελέγχου που διενεργήθηκε στους χώρους της Järvelaen στις 4 Δεκεμβρίου 2014, η PRIA διαπίστωσε ότι η εν λόγω ένωση, με σύμβαση συναφθείσα την 1η Ιουλίου 2014, είχε εκμισθώσει το αποκτηθέν μέσω της επιδοτήσεως αλιευτικό ιστιοφόρο σε άλλη ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, εν προκειμένω στη Mittetulundusühing Kaleselts (στο εξής: Kaleselts), για διάρκεια πέντε ετών.
- 26 Υπό τις συνθήκες αυτές, με απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2015, η PRIA ζήτησε από τη Järvelaen την επιστροφή της πράγματι καταβληθείσας επιδοτήσεως, με την αιτιολογία ότι δεν είχε χρησιμοποιηθεί κατά τα προβλεφθέντα και συμφώνως προς τον καθορισμένο σκοπό. Ειδικότερα, η PRIA επισήμανε ότι το άρθρο 36, παράγραφος 3, σημείο 1, της κανονιστικής αποφάσεως αριθ. 92 επέβαλλε στην Järvelaen την υποχρέωση να διατηρεί και να χρησιμοποιεί, επί τουλάχιστον πέντε έτη από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως, το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της συγχρηματοδοτηθείσας επενδυτικής πράξεως.
- 27 Η διοικητική ένσταση που υπέβαλε η Järvelaen κατά της ανωτέρω αποφάσεως απορρίφθηκε με απόφαση της PRIA της 14ης Απριλίου 2015.
- 28 Η Järvelaen προσέφυγε ενώπιον του Tartu Halduskohus (διοικητικού πρωτοδικείου Tartu, Εσθονία) ζητώντας την ακύρωση της αποφάσεως της PRIA της 27ης Ιανουαρίου 2015. Η Järvelaen υποστήριξε, αφενός, ότι η εθνική νομοθεσία δεν επέβαλλε στον δικαιούχο επιδοτήσεως υποχρέωση προς προσωπική αποκλειστικώς χρήση του χρηματοδοτούμενου αντικειμένου και, αφετέρου, ότι ο σκοπός της δημιουργίας θέσεων εργασίας, ο οποίος είχε καθοριστεί με την αίτηση επιδοτήσεως, ήταν δευτερεύουσας σημασίας σε σχέση με τον κύριο σκοπό, ο οποίος συνίστατο στη χρήση του ιστιοφόρου σκάφους με στόχο την ανάπτυξη και τη διάθεση στην αγορά υπηρεσιών σχετιζόμενων με τον αγροτικό τουρισμό, πράγμα το οποίο σήμαινε ότι ο πρώτος από τους ανωτέρω σκοπούς δεν έπρεπε οπωσδήποτε να υλοποιηθεί. Η Järvelaen υπογράμμισε επίσης ότι, δεδομένων των δυσκολιών που συνάντησε για να προσλάβει η ίδια υπαλλήλους, η εκμίσθωση του αλιευτικού ιστιοφόρου σε άλλη ένωση αποτελούσε τη διασφάλιση ότι το σκάφος αυτό θα χρησιμοποιούνταν συμφώνως προς τα προβλεπόμενα στη σύμβαση επιδοτήσεως και ανταποκρινόταν συγχρόνως στις απαιτήσεις της κανονιστικής αποφάσεως αριθ. 92.
- 29 Στις 11 Ιανουαρίου 2016, το Tartu Halduskohus (διοικητικό πρωτοδικείο Tartu) απέρριψε την προσφυγή, διευκρινίζοντας ότι η απόκλιση που διαπιστώθηκε μεταξύ των δεσμεύσεων της Järvelaen, όπως περιλαμβάνονταν στην αίτηση επιδοτήσεως, και της πραγματικής χρήσεως του αλιευτικού ιστιοφόρου δικαιολογούσε την ανάκτηση από την PRIA των ποσών που είχε καταβάλει βάσει της συμβάσεως επιδοτήσεως.
- 30 Η Järvelaen άσκησε έφεση ενώπιον του Tartu Ringkonnakohus (εφετείο Tartu, Εσθονία). Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, η Järvelaen προσκόμισε, ως συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία, τρεις συμβάσεις συναφθείσες κατά τη διάρκεια της έκκλητης δίκης και παρατήρησε ότι ο δευτερεύων σκοπός του έργου, ήτοι η δημιουργία θέσεων εργασίας, μπορούσε να υλοποιηθεί κατά την πενταετή διάρκεια του έργου αυτού.

- 31 Στις 20 Οκτωβρίου 2016, το Tartu Ringkonnakohtus (εφετείο Tartu) αρνήθηκε να λάβει υπόψη τα ως άνω συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία, απέρριψε την έφεση και επικύρωσε την απόφαση του Tartu Halduskohus (διοικητικού πρωτοδικείου Tartu).
- 32 Η Järvelaen άσκησε αναίρεση ενώπιον του Riigikohus (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Εσθονία), ζητώντας την αναίρεση των αποφάσεων του Tartu Halduskohus (διοικητικού πρωτοδικείου Tartu) και του Tartu Ringkonnakohtus (εφετείου Tartu).
- 33 Αφού επισήμανε ότι από το γράμμα του άρθρου 36, παράγραφος 3, σημείο 1, της κανονιστικής αποφάσεως αριθ. 92 δεν είναι δυνατό να συναχθεί με βεβαιότητα ότι ο δικαιούχος επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου υποχρεούται σε προσωπική χρήση του αντικειμένου που έχει αποκτήσει μέσω της επιδοτήσεως, η Järvelaen υποστηρίζει ότι, εν προκειμένω, δεν υπήρξε μεταβίβαση της αποκλειστικής κατοχής του αλιευτικού ιστιοφόρου στον μισθωτή και ότι η ίδια εξακολουθούσε να εκδίδει τα τιμολόγια για τη χρήση του σκάφους αυτού. Επιπλέον, η Järvelaen επισημαίνει ότι δεν είχε την υποχρέωση να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και ότι η δημιουργία τέτοιων θέσεων, περί της οποίας είχε γίνει λόγος στην αίτηση επιδοτήσεως, συνιστούσε πρόβλεψη των πιθανών αποτελεσμάτων που θα είχε τυχόν αποδοχή της αιτήσεως αυτής, και όχι ρητή δέσμευση.
- 34 Τέλος, η Järvelaen υπογραμμίζει ότι, κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας, κατήγγειλε τη σύμβαση μισθώσεως του ιστιοφόρου σκάφους.
- 35 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Σε περίπτωση ανακτήσεως επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου, η οποία χορηγήθηκε στο πλαίσιο μέτρου του άξονα “Leader”, εάν η απόφαση περί χορηγήσεως εκδόθηκε στις 6 Σεπτεμβρίου 2011, η τελευταία δόση καταβλήθηκε στις 19 Νοεμβρίου 2013, η παράβαση διαπιστώθηκε στις 4 Δεκεμβρίου 2014 και η απόφαση περί ανακτήσεως εκδόθηκε στις 27 Ιανουαρίου 2015, πρέπει, όσον αφορά την απαίτηση περί διαρκούς χαρακτήρα της επενδυτικής πράξεως, να εφαρμοστεί το άρθρο 72 του κανονισμού [1698/2005] ή το άρθρο 71, παράγραφος 1, του κανονισμού [1303/2013]; Υπό τις συνθήκες αυτές, βάση για την ανάκτηση αποτελεί το άρθρο 33, παράγραφος 1, του κανονισμού [1290/2005] του Συμβουλίου ή το άρθρο 56 του κανονισμού [1306/2013];

- 2) α) Εάν στο πρώτο ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι εφαρμόζεται ο κανονισμός 1698/2005, πρέπει η εκμίσθωση του αντικειμένου της επενδύσεως (ιστιοφόρου), το οποίο αποκτήθηκε με επιδότηση χορηγηθείσα στο πλαίσιο μέτρου του άξονα “Leader”, από τη δικαιούχο ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε άλλη ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία χρησιμοποιεί το ιστιοφόρο για την ίδια δραστηριότητα για την οποία χορηγήθηκε η επιδότηση στη δικαιούχο, να λογιστεί ως σημαντική τροποποίηση κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α’, του κανονισμού 1698/2005, η οποία επηρεάζει τη φύση ή τους όρους υλοποίησεως της επενδυτικής πράξεως ή παρέχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε ορισμένη επιχείρηση; Προκειμένου να πληρούται η προϋπόθεση περί αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, υποχρεούται ο οργανισμός πληρωμών του κράτους μέλους να διαπιστώσει σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το πλεονέκτημα; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, μπορεί το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα να συνίσταται στο ότι ο πραγματικός χρήστης του αντικειμένου της επενδύσεως δεν θα είχε λάβει την επιδότηση, αν είχε ο ίδιος υποβάλει αίτηση με το αυτό περιεχόμενο;
- β) Εάν στο πρώτο ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι εφαρμόζεται ο κανονισμός 1303/2013, πρέπει η εκμίσθωση του αντικειμένου της επενδύσεως (ιστιοφόρου), το οποίο αποκτήθηκε με επιδότηση χορηγηθείσα στο πλαίσιο μέτρου του άξονα “Leader”, από τη δικαιούχο ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε άλλη ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία χρησιμοποιεί το ιστιοφόρο για την ίδια δραστηριότητα για την οποία χορηγήθηκε η επιδότηση στη δικαιούχο, να λογιστεί ως ουσιαστική μεταβολή που επηρεάζει τη φύση, τους σκοπούς ή

την εφαρμογή των όρων της επενδυτικής πράξεως κατά την έννοια του άρθρου 71, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 1303/2013, δυνάμενη να υπονομεύσει τους αρχικούς σκοπούς της;

- 3) α) Εάν στο πρώτο ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι εφαρμόζεται ο κανονισμός 1698/2005, πρέπει η εκμίσθωση του αντικειμένου της επενδύσεως (ιστιοφόρου), το οποίο αποκτήθηκε με επιδότηση χορηγηθείσα στο πλαίσιο μέτρου του άξονα “Leader”, από τη δικαιούχο ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε άλλη ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία χρησιμοποιεί το ιστιοφόρο για την ίδια δραστηριότητα για την οποία χορηγήθηκε η επιδότηση στη δικαιούχο, να λογιστεί ως σημαντική τροποποίηση κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1698/2005, η οποία απορρέει είτε από μεταβολή της φύσεως του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ορισμένης υποδομής είτε από τη διακοπή ή τη μετεγκατάσταση μιας παραγωγικής δραστηριότητας, λαμβανομένου εν προκειμένω υπόψη ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς του ιστιοφόρου παρέμεινε μεν αμετάβλητο, πλην όμως η δικαιούχος ένωση δεν είναι πλέον άμεση αλλά έμμεση κάτοχος του σκάφους και αποκομίζει έσοδα προερχόμενα από εκμίσθωση και όχι από την παροχή της περιγραφόμενης στην αίτηση υπηρεσίας;
- β) Εάν στο πρώτο ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι εφαρμόζεται ο κανονισμός 1303/2013, πρέπει η εκμίσθωση του αντικειμένου της επενδύσεως (ιστιοφόρου), το οποίο αποκτήθηκε με επιδότηση χορηγηθείσα στο πλαίσιο μέτρου του άξονα “Leader”, από τη δικαιούχο ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε άλλη ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία χρησιμοποιεί το ιστιοφόρο για την ίδια δραστηριότητα για την οποία χορηγήθηκε η επιδότηση στη δικαιούχο, να λογιστεί ως μεταβολή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ενός στοιχείου υποδομής, η οποία παρέχει σε μια εταιρεία αδικαιολόγητο πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 71, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1303/2013, λαμβανομένου υπόψη ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς του ιστιοφόρου παρέμεινε μεν αμετάβλητο, πλην όμως η δικαιούχος ένωση δεν είναι πλέον άμεση αλλά έμμεση κάτοχος του σκάφους και αποκομίζει έσοδα προερχόμενα από εκμίσθωση και όχι από την παροχή της περιγραφόμενης στην αίτηση υπηρεσίας; Προκειμένου να πληρωθεί η προϋπόθεση περί αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, υποχρεούται ο οργανισμός πληρωμών του κράτους μέλους να διαπιστώσει σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το πλεονέκτημα; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, μπορεί το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα να συνίσταται στο ότι ο πραγματικός χρήστης του αντικειμένου της επενδύσεως δεν θα είχε λάβει την επιδότηση, αν είχε ο ίδιος υποβάλει αίτηση με το αυτό περιεχόμενο;
- 4) Επιτρέπεται κανονιστική ρύθμιση του εθνικού δικαίου που διέπει μέτρο του άξονα “Leader” να επιβάλλει στον δικαιούχο επιδοτήσεως υποχρέωση διατηρήσεως του αντικειμένου της επενδύσεως επί πέντε έτη, θεσπίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο αυστηρότερες προϋποθέσεις από εκείνες που προβλέπονται με το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 ή με το άρθρο 71, παράγραφος 1, του κανονισμού 1303/2013;
- 5) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τέταρτο ερώτημα, συνάδουν με το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 ή/και με το άρθρο 71, παράγραφος 1, του κανονισμού 1303/2013 διάταξη κανονιστικής ρυθμίσεως του εθνικού δικαίου, κατά την οποία ο δικαιούχος επιδοτήσεως για την υλοποίηση έργου υποχρεούται να διατηρεί και να χρησιμοποιεί συμφώνως προς τα προβλεφθέντα το αποκτηθέν με την επιδότηση αυτή αντικείμενο της επενδύσεως επί πέντε τουλάχιστον έτη από την εκταμίευση της τελευταίας δόσεως της επιδοτήσεως, καθώς και η ερμηνεία της διατάξεως αυτής, κατά την οποία ο δικαιούχος υποχρεούται να κάνει προσωπική χρήση του αντικειμένου της επενδύσεως;
- 6) Συνιστά παρατυπία κατά την έννοια του άρθρου 33, παράγραφος 1, του κανονισμού 1290/2005 ή του άρθρου 56 του κανονισμού 1306/2013 το γεγονός ότι ο δικαιούχος δεν έχει υλοποιήσει πράξη την οποία δεν απαιτούσε μεν η εθνική κανονιστική ρύθμιση που διέπει μέτρο του άξονα “Leader”, αλλά ο δικαιούχος είχε κατονομάσει με την περιλαμβανόμενη στην αίτηση επιδοτήσεως “συνοπτική

παρουσίαση των δράσεων και σκοπών του έργου και της επενδύσεως”, και η οποία αποτελούσε ένα εκ των κριτηρίων βάσει των οποίων αξιολογήθηκαν οι αιτήσεις, προκειμένου να καταταγούν κατά σειρά προτεραιότητας;

- 7) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο έκτο ερώτημα, μπορεί η ανάκτηση επιδοτήσεως να καταστεί παράνομη αν ζητηθεί πριν από την παρέλευση πέντε ετών από την εκταμίευση της τελευταίας δόσεως και αν ο δικαιούχος άρει την παρανομία ενόσω εκκρεμεί ένδικη διαδικασία σχετική με την ανάκτηση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 36 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν ο διαρκής χαρακτήρας επενδυτικής πράξεως η οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, έχει εγκριθεί και συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013 πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθρου 72 του κανονισμού 1698/2005 ή εκείνων του άρθρου 71, παράγραφος 1, του κανονισμού 1303/2013. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν η ανάκτηση των ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στο πλαίσιο της πράξεως αυτής, εφόσον διενεργείται μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου προγραμματισμού, ήτοι μετά την 1η Ιανουαρίου 2014, θα πρέπει να στηριχθεί στο άρθρο 33, παράγραφος 1, του κανονισμού 1290/2005 ή στο άρθρο 56 του κανονισμού 1306/2013.
- 37 Πρώτον, όσον αφορά τις διατάξεις βάσει των οποίων πρέπει να εκτιμηθεί ο διαρκής χαρακτήρας ορισμένης επενδυτικής πράξεως που έχει εγκριθεί και συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, επισημαίνεται ότι επιδότηση καταβληθείσα στο πλαίσιο πράξεως αυτής της φύσεως έχει χορηγηθεί προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί που επιδιώκονται με τον κανονισμό 1698/2005, ο οποίος περιέχει τις γενικές διατάξεις σχετικά με τη λειτουργία του ΕΓΤΑΑ κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου. Εξ αυτού έπεται ότι ο διαρκής χαρακτήρας τέτοιας πράξεως πρέπει κατ’ ανάγκην να εκτιμάται υπό το πρίσμα των διατάξεων αυτού του κανονισμού.
- 38 Το ως άνω συμπέρασμα δεν ανατρέπεται από το γεγονός ότι, από 1ης Ιανουαρίου 2014, ο κανονισμός 1698/2005 καταργήθηκε από τον κανονισμό 1305/2013. Πράγματι, κατά το άρθρο 88, δεύτερο εδάφιο, του τελευταίου αυτού κανονισμού, ο κανονισμός 1698/2005 εξακολούθησε να εφαρμόζεται επί πράξεων υλοποιούμενων κατ’ εφαρμογήν των προγραμμάτων που είχε εγκρίνει η Επιτροπή δυνάμει του εν λόγω κανονισμού πριν από την 1η Ιανουαρίου 2014.
- 39 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα ποιος κανονισμός έχει εφαρμογή επί της ανακτήσεως ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως εγκριθείσας και συγχρηματοδοτηθείσας από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, στην περίπτωση που η ανάκτηση αυτή διενεργείται, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, μετά την 1η Ιανουαρίου 2014, επισημαίνεται ότι ο κανονισμός 1306/2013, ο οποίος κατήργησε τον κανονισμό 1290/2005, άρχισε να ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 121, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, αυτού, την ημερομηνία δημοσίευσής του στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ήτοι στις 20 Δεκεμβρίου 2013, και κατέστη εφαρμοστέος την 1η Ιανουαρίου 2014, σύμφωνα με το άρθρο 121, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο.
- 40 Βεβαίως, κατά παρέκκλιση από τις ανωτέρω διατάξεις, το άρθρο 119, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013 διευκρίνισε ότι το άρθρο 31 του κανονισμού 1290/2005 και οι σχετικοί εκτελεστικοί κανόνες θα εξακολουθούσαν να εφαρμόζονται έως τις 31 Δεκεμβρίου 2014. Ομοίως, το άρθρο 121, παράγραφος 2, του κανονισμού 1306/2013 προέβλεψε διαφορετικά χρονικά σημεία ενάρξεως εφαρμογής ορισμένων άρθρων του νομοθετήματος αυτού.

- 41 Εντούτοις, η ανάκτηση των ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στο πλαίσιο πράξεων οι οποίες εγκρίθηκαν και συγχρηματοδοτήθηκαν από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013 δεν εμπίπτει σε καμία από τις ως άνω παρεκκλίσεις.
- 42 Συνεπώς, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο διαρκής χαρακτήρας επενδυτικής πράξεως η οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, έχει εγκριθεί και συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013 πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθρου 72 του κανονισμού 1698/2005. Εφόσον η ανάκτηση των ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στο πλαίσιο της πράξεως αυτής διενεργείται μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου προγραμματισμού, ήτοι μετά την 1η Ιανουαρίου 2014, θα πρέπει να στηριχθεί στο άρθρο 56 του κανονισμού 1306/2013.

Επί του δευτέρου ερωτήματος, στοιχείο α', και του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο α'

- 43 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', και με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η ενέργεια του δικαιούχου επιδοτήσεως η οποία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, καταβλήθηκε στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως συγχρηματοδοτούμενης από το ΕΓΤΑΑ στο πλαίσιο του άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, να εκμισθώσει το αντικείμενο που αποκτήθηκε μέσω αυτής της επιδοτήσεως σε τρίτον ο οποίος το χρησιμοποιεί για την ίδια δραστηριότητα με εκείνη που όφειλε να ασκήσει ο δικαιούχος της εν λόγω επιδοτήσεως συνιστά σημαντική τροποποίηση της συγχρηματοδοτηθείσας επενδυτικής πράξεως, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχεία α' ή β', του κανονισμού 1698/2005. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί αν, για τη διαπίστωση της υπάρξεως αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ίδιου κανονισμού, η αρμόδια εθνική αρχή είναι αναγκαίο να προσδιορίσει σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα μπορεί να συνίσταται στο ότι ο πραγματικός χρήστης του αντικειμένου της επενδυτικής πράξεως δεν θα είχε λάβει επιδότηση αν είχε υποβάλει ο ίδιος αίτηση επιδοτήσεως.
- 44 Πρέπει εκ προοιμίου να υπομνησθεί ότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να προβεί στον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό των επίμαχων τροποποιήσεων. Πράγματι, μόνος αρμόδιος για τον χαρακτηρισμό αυτόν είναι ο εθνικός δικαστής. Ο ρόλος του Δικαστηρίου περιορίζεται στο να παράσχει στον εθνικό δικαστή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που θα αποβεί χρήσιμη για την έκδοση αποφάσεως επί της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Πάντως, το Δικαστήριο μπορεί να επισημάνει τα κρίσιμα στοιχεία που θα καθοδηγήσουν ενδεχομένως το αιτούν δικαστήριο στην εκτίμησή του [βλ., κατ' αναλογία, όσον αφορά το άρθρο 30, παράγραφος 4, του κανονισμού (ΕΚ) 1260/1999 του Συμβουλίου, της 21ης Ιουνίου 1999, περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά ταμεία (ΕΕ 1999, L 161, σ. 1), απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, Comune di Ancona, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 19 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 45 Επιπλέον, ενώ οι δύο προϋποθέσεις που περιλαμβάνονταν στο άρθρο 30, παράγραφος 4, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 1260/1999 συνδέονταν μεταξύ τους με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο «και», δεν συμβαίνει το ίδιο με τις δύο προϋποθέσεις που ορίζει το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 1698/2005, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι, για να υφίσταται σημαντική τροποποίηση της επενδυτικής πράξεως κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διατάξεως, δεν είναι αναγκαίο οι δύο προϋποθέσεις αυτές να συντρέχουν σωρευτικώς.
- 46 Ειδικότερα, το εν λόγω άρθρο 72, παράγραφος 1, προβλέπει, στην πραγματικότητα, σειρά εναλλακτικών προϋποθέσεων, και συγκεκριμένα δύο προϋποθέσεις στο στοιχείο α' και δύο στο στοιχείο β', καθεμία εκ των οποίων είναι ικανή να θεμελιώσει, κατά περίπτωση, το συμπέρασμα ότι η

πράξη που αποτελεί αντικείμενο συγχρηματοδοτούμενης επενδύσεως έχει υποστεί σημαντική τροποποίηση, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, εντός του πενταετούς χρονικού διαστήματος που η ίδια προβλέπει.

- 47 Πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να υπογραμμιστεί ότι δεδομένης της επιλογής του νομοθέτη της Ένωσης να προσθέσει, στο άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, τον επιθετικό προσδιορισμό «σημαντική» για τον χαρακτηρισμό της οικείας τροποποίησης, έπεται ότι, για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής, η τροποποίηση πρέπει να έχει ορισμένο εύρος (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, *Comune di Ancona*, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 35).
- 48 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί, πρώτον, αν η επίμαχη τροποποίηση πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1698/2005, το οποίο απαιτεί να απορρέει η τροποποίηση αυτή είτε από μεταβολή της φύσεως του ιδιοκτησιακού καθεστώτος μιας υποδομής είτε από τη διακοπή ή τη μετεγκατάσταση μιας παραγωγικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, κατά την εξέταση των εν λόγω προϋποθέσεων, θα πρέπει να εκτιμηθούν τα στοιχεία στα οποία ανάγεται η επίμαχη τροποποίηση και τα οποία, ως εκ τούτου, συνιστούν τα αίτια της τροποποίησης αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, *Comune di Ancona*, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 21).
- 49 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι υπήρξε διακοπή ή μετεγκατάσταση παραγωγικής δραστηριότητας. Πράγματι, ακόμη και μετά την εκμίσθωσή του, το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης επενδυτικής πράξεως εξακολούθησε να χρησιμοποιείται για την ίδια δραστηριότητα με εκείνη που είχε προβλεφθεί στην αίτηση επιδοτήσεως.
- 50 Επιπλέον, όσον αφορά την ύπαρξη ενδεχόμενης μεταβολής της φύσεως του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ορισμένης υποδομής, επισημαίνεται ότι η προϋπόθεση αυτή, σε αντίθεση με εκείνη που εξετάστηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, αφορά όχι τη χρήση της οικείας υποδομής, αλλά την ιδιότητα υπό την οποία την κατέχει ο ιδιοκτήτης της. Ειδικότερα, η εκ μέρους του ιδιοκτήτη παροχή σε τρίτον, στο πλαίσιο συμβατικής σχέσεως, ορισμένων δικαιωμάτων επί υποδομής, συμπεριλαμβανομένου, κατά περίπτωση, του δικαιώματος αποκλειστικής χρήσεώς της επί ορισμένο χρονικό διάστημα, δεν συνεπάγεται αυτή καθαυτήν μεταβολή της φύσεως του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της εν λόγω υποδομής.
- 51 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, τα δικαιώματα που παρέσχε η *Järvelaev* στην *Kaleselts*, στο πλαίσιο της συννομολογηθείσας μεταξύ τους μισθώσεως, ήταν αμιγώς συμβατικής φύσεως, –στοιχείο το οποίο οφείλει, πάντως, να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο–.
- 52 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί αν η επίμαχη τροποποίηση εμπίπτει σε μία από τις περιπτώσεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ως άνω κανονισμού, ήτοι αν επηρεάζει τη φύση ή τους όρους υλοποίησης της οικείας επενδυτικής πράξεως ή αν παρέχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό, δεδομένου ότι οι περιπτώσεις αυτές αφορούν τις συνέπειες της επίμαχης τροποποίησης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, *Comune di Ancona*, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 22).
- 53 Επομένως, πριν συναχθεί συμπέρασμα ως προς την ύπαρξη ή μη σημαντικής τροποποίησης, είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν η εν λόγω τροποποίηση παρέσχε αδικαιολόγητο πλεονέκτημα και/ή αν επηρεάζονται η φύση ή οι όροι υλοποίησης της οικείας πράξεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, *Comune di Ancona*, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 32).
- 54 Όσον αφορά την προϋπόθεση σχετικά με τη φύση και τους όρους υλοποίησης της επίμαχης επενδυτικής πράξεως, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο σκοπός του μέτρου στο πλαίσιο του οποίου χρηματοδοτήθηκε η εν λόγω πράξη, ήτοι η ανάπτυξη και η διάθεση στην αγορά υπηρεσιών σχετιζόμενων με τον αγροτικό τουρισμό.

- 55 Ο σκοπός αυτός εντάσσεται στον γενικότερο στόχο του άξονα Leader, ο οποίος συνίσταται στην ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Επισημαίνεται συναφώς ότι, κατά το άρθρο 61 του κανονισμού 1698/2005, το πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε, μεταξύ άλλων, στη χρηματοδότηση στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης σχεδιασμένων για σαφώς προσδιορισμένες αγροτικές περιοχές. Κατά συνέπεια, οι τροποποιήσεις τις οποίες υπέστη η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης πράξη πρέπει να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα αυτής της προγραμματικής επιλογής, ήτοι της επιδιώξεως να διασφαλιστεί προπάντων η ανάπτυξη μιας εκ των προτέρων καθορισμένης περιοχής μέσω της προαγωγής υπηρεσιών σχετιζόμενων με τον αγροτικό τουρισμό.
- 56 Στο μέτρο κατά το οποίο ο σκοπός τον οποίο κυρίως εξυπηρετούσε η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης επιδότηση συνίστατο στην ανάπτυξη μιας εκ των προτέρων καθορισμένης εδαφικής ζώνης, απλώς και μόνο το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια της υλοποίησης της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως, το υποκείμενο δικαίωμα που ήταν επιφορτισμένο με το σχέδιο αυτό, ήτοι η Järvelaev, αντικαταστάθηκε με άλλο, ήτοι την Kaleselts, δεν συνεπάγεται αυτό καθαυτό ότι δεν επετεύχθη ο επίμαχος σκοπός και ότι, ως εκ τούτου, η φύση ή οι όροι υλοποίησης της πράξεως αυτής υπέστησαν τροποποίηση που είχε ορισμένο εύρος.
- 57 Επομένως, από το γεγονός και μόνον της εκμίσθωσης του αντικειμένου που έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως δεν είναι δυνατόν να συναχθεί η ύπαρξη τροποποίησης της φύσεως ή των όρων υλοποίησης της επενδυτικής πράξεως, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1698/2005.
- 58 Ωστόσο, η κατ' αυτόν τον τρόπο υποκατάσταση του ιδιοκτήτη από μισθωτή με σκοπό την υλοποίηση ορισμένης πράξεως, καθώς και το γεγονός ότι δεν επετεύχθη η δημιουργία θέσεων εργασίας η οποία είχε αρχικώς προβλεφθεί κατά τη διαδικασία επιλογής για τη χορήγηση της επιδοτήσεως, όπως μνημονεύεται από το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο του έκτου προδικαστικού ερωτήματος, αποτελούν περιστάσεις ικανές να δικαιολογήσουν το συμπέρασμα ότι η φύση ή οι όροι υλοποίησης ορισμένης πράξεως υπέστησαν τέτοια τροποποίηση, αν περιορίζουν ουσιωδώς την ικανότητα της πράξεως να επιτύχει τον δεδηλωμένο σκοπό της, στοιχείο το οποίο οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο (βλ., υπ' αυτή την έννοια και κατ' αναλογίαν, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2013, Comune di Ancona, C-388/12, EU:C:2013:734, σκέψη 37).
- 59 Τέλος, όσον αφορά την προϋπόθεση που προβλέπεται με το άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1698/2005, κατά την οποία, για να μπορεί μια επενδυτική πράξη να θεωρηθεί ότι έχει διαρκή χαρακτήρα, θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να μην έχει παρασχεθεί αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό, επισημαίνεται ότι η διάταξη αυτή αναφέρεται σε πλεονέκτημα παρασχεθέν σε επιχείρηση, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι, σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, η δημιουργία τέτοιου πλεονεκτήματος υπέρ του ιδιοκτήτη της υποδομής ή υπέρ της ενώσεως που τη χρησιμοποιεί στο πλαίσιο μισθώσεως που έχει συνολογήσει με τον ιδιοκτήτη θα μπορούσε εκ φύσεως να αποτελέσει σημαντική τροποποίηση της επίμαχης πράξεως κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.
- 60 Εντούτοις, ακόμη και αν υφίστανται στοιχεία από τα οποία προκύπτει εκ πρώτης όψεως η ύπαρξη αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, ο δικαιούχος της επιδοτήσεως πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει ότι η μίσθωση του αποκτηθέντος χάρη στην επιδότηση αντικειμένου δεν έχει παράσχει κανένα πλεονέκτημα στον ίδιο ή στον πραγματικό χρήστη του αντικειμένου.
- 61 Σε σχέση με τον δικαιούχο της επιδοτήσεως, η ύπαρξη και το εύρος τέτοιου πλεονεκτήματος θα πρέπει να εκτιμηθούν με γνώμονα την ενδεχόμενη διαφορά μεταξύ των ωφελημάτων, χρηματικών ή άλλων, που θα αντλούσε ο δικαιούχος από την πράξη όπως αρχικώς είχε σχεδιαστεί και των ωφελημάτων που αντλεί από την εν λόγω πράξη όπως τροποποιήθηκε. Επομένως, εν προκειμένω, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ελέγξει, μεταξύ άλλων, αν τα χρηματικά έσοδα που θα μπορούσε να έχει αποκομίσει η Järvelaev από την εκμετάλλευση του αποκτηθέντος χάρη στην επίμαχη συγχρηματοδότηση ιστιοφόρου θα ήταν συγκρίσιμα προς τα ποσά που της κατέβαλε η Kaleselts για

τη μίσθωση του ιστιοφόρου, δεδομένου ότι μόνο μια διαφορά με ορισμένο εύρος, κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, μπορεί να συνιστά σημαντική τροποποίηση της πράξεως κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005.

- 62 Εξάλλου, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο να παρέχει η εκμίσθωση του επίμαχου αντικείμενου αδικαιολόγητο πλεονέκτημα στον πραγματικό χρήστη του, καθόσον ο τελευταίος είναι σε θέση, χάρη στη χρήση αγαθού που αποκτήθηκε από άλλη ένωση με επιδότηση, να αντλήσει έσοδα τα οποία δεν θα είχε αποκομίσει αν δεν του είχε δοθεί η δυνατότητα να χρησιμοποιήσει το εν λόγω αντικείμενο. Επιπλέον, αδικαιολόγητο πλεονέκτημα μπορεί επίσης να διαπιστωθεί όταν το ποσό του μισθώματος δεν έχει καθοριστεί με βάση τους όρους της αγοράς. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να ελέγξει αν το μίσθωμα που κατέβαλλε η Kaleselts είχε καθοριστεί σε επίπεδο ουσιωδώς διαφορετικό από το μίσθωμα που θα καλούνταν, κατά περίπτωση, να καταβάλει για τη μίσθωση παρόμοιου σκάφους από άλλον ιδιοκτήτη πλην της Järvelaev.
- 63 Όσον αφορά το ζήτημα του αν, προκειμένου να διαπιστώσει την ύπαρξη αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1698/2005, η αρμόδια εθνική αρχή είναι αναγκαίο να προσδιορίσει σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το πλεονέκτημα αυτό, επισημαίνεται καταρχάς ότι, κατά το άρθρο 74, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1698/2005, τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης και ορίζουν, για κάθε πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης, τις αρμόδιες αρχές, καθορίζοντας συγχρόνως τα αντίστοιχα καθήκοντα της διαχειριστικής αρχής και των λοιπών οργανισμών.
- 64 Επιπλέον, το άρθρο 48, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006 προβλέπει ότι, για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 74, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, τα κράτη μέλη, προκειμένου να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, μεριμνούν ώστε το σύνολο των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που προτίθενται να θέσουν σε εφαρμογή μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επαληθεύσεων και ελέγχων, και ότι, προς τον σκοπό αυτό, καταρτίζουν ρυθμίσεις σε ζητήματα ελέγχου, οι οποίες τους παρέχουν εύλογες εγγυήσεις για την τήρηση των κριτηρίων επιλεξιμότητας και των λοιπών δεσμεύσεων.
- 65 Επισημαίνεται ότι η αρμόδια εθνική αρχή θα αδυνατεί να ελέγξει προσηκόντως την ύπαρξη αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος καταλλήλως σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, αν δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει κατά τρόπο συγκεκριμένο σε τι συνίσταται το πλεονέκτημα αυτό. Ειδικότερα, ελλείψει τέτοιου προσδιορισμού, η αρχή αυτή θα αδυνατεί να εκτιμήσει αν το πλεονέκτημα είναι δικαιολογημένο ή αδικαιολόγητο.
- 66 Από τα ανωτέρω έπεται ότι, στην περίπτωση που η αρμόδια εθνική αρχή χρειαστεί να εξετάσει αν παρασχέθηκε αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1698/2005, οφείλει κατ' ανάγκη να προσδιορίσει σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα.
- 67 Όσον αφορά τη σημασία που πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι ο πραγματικός χρήστης του αντικείμενου το οποίο αποκτήθηκε στο πλαίσιο της επίμαχης συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως δεν θα είχε λάβει την επιδότηση αν είχε ο ίδιος υποβάλει σχετική αίτηση, πρέπει να επισημανθεί ότι το στοιχείο αυτό δεν μπορεί να έχει καθοριστική σημασία στο πλαίσιο της μνημονευθείσας στην προηγούμενη σκέψη εκτιμήσεως του δικαιολογημένου ή αδικαιολόγητου χαρακτήρα πλεονεκτήματος που έλαβε οντότητα η οποία υποκαθιστά τον δικαιούχο επιδοτήσεως ενόψει της εκτελέσεως της επενδυτικής πράξεως με χρήση υποδομής η οποία συγχρηματοδοτήθηκε με την εν λόγω επιδότηση. Στην περίπτωση που αποδειχθεί –στοιχείο το οποίο οφείλει, εν προκειμένω, να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο– ότι η οντότητα αυτή θα μπορούσε να είχε λάβει πανομοιότυπη

επιδότηση κατόπιν υποβολής σχετικής αιτήσεως, το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να συνηγορήσει υπέρ της απουσίας αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, πλην όμως η ύπαρξη τέτοιου πλεονεκτήματος θα πρέπει να διερευνηθεί με βάση την εκτίμηση περί της οποίας έγινε λόγος στην προηγούμενη σκέψη.

- 68 Επομένως, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ενέργεια του δικαιούχου επιδοτήσεως η οποία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, καταβλήθηκε στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως συγχρηματοδοτούμενης από το ΕΓΤΑΑ στο πλαίσιο του άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, να εκμισθώσει το αντικείμενο που αποκτήθηκε μέσω αυτής της επιδοτήσεως σε τρίτον ο οποίος το χρησιμοποιεί για την ίδια δραστηριότητα με εκείνη που όφειλε να ασκήσει ο δικαιούχος της εν λόγω επιδοτήσεως είναι δυνατόν να συνιστά σημαντική τροποποίηση της συγχρηματοδοτηθείσας επενδυτικής πράξεως, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, πράγμα το οποίο οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα επίμαχα πραγματικά και νομικά στοιχεία, υπό το πρίσμα των εναλλακτικών προϋποθέσεων που καθορίζονται με τα στοιχεία α' και β' της εν λόγω διατάξεως. Προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος παρασχεθέντος σε επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ίδιου κανονισμού, η αρμόδια εθνική αρχή θα πρέπει να προσδιορίσει, υπό τον έλεγχο των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων, σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα. Το ζήτημα του αν, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών και νομικών στοιχείων, ο πραγματικός χρήστης της επιδοτήσεως θα είχε λάβει την επιδότηση αν είχε ο ίδιος υποβάλει σχετική αίτηση, καίτοι μπορεί να ληφθεί υπόψη, δεν είναι πάντως καθοριστικής σημασίας για τους σκοπούς εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α'.

Επί του δευτέρου ερωτήματος, στοιχείο β', και του τρίτου ερωτήματος, στοιχείο β'

- 69 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο β', και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο β'.

Επί του τέταρτου και του πέμπτου ερωτήματος

- 70 Με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία επιβάλλει στον δικαιούχο επιδοτήσεως καταβληθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ την υποχρέωση να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά επί τουλάχιστον πέντε έτη από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της επενδυτικής πράξεως αυτής.
- 71 Επισημαίνεται προκαταρκτικώς ότι, αφενός, κατά την άποψη της Εσθονικής Κυβερνήσεως, η απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 στον δικαιούχο επιδοτήσεως να επιφέρει οποιαδήποτε σημαντική τροποποίηση στην επενδυτική πράξη για χρονικό διάστημα πέντε ετών από την απόφαση περί χρηματοδοτήσεως δεν αρκεί για να διασφαλίσει, σε όλες τις περιπτώσεις, τον αποτελεσματικό έλεγχο της υλοποίησεως της πράξεως και της σύμφωνης προς τα προβλεφθέντα χρήσεως της καταβληθείσας επιδοτήσεως. Συγκεκριμένα, όπως υποστηρίζει η Κυβέρνηση αυτή, το εν λόγω πενταετές χρονικό διάστημα συχνά αρχίζει πριν ακόμη το αντικείμενο που αποκτάται στο πλαίσιο της συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως τεθεί στη διάθεση του δικαιούχου της επιδοτήσεως. Η Εσθονική Κυβέρνηση φρονεί επίσης ότι ο νομοθέτης της Ένωσης καταλείπει ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως στα κράτη μέλη, δεδομένου ότι από την εν λόγω διάταξη δεν μπορεί να συναχθεί ότι η περίοδος παρακολουθήσεως δεν επιτρέπεται να υπερβεί το ως άνω πενταετές χρονικό διάστημα το οποίο άρχεται από την απόφαση περί χρηματοδοτήσεως.

- 72 Αφετέρου, και μολονότι το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 δεν προβλέπει ρητώς ότι ο δικαιούχος της επιδοτήσεως οφείλει να χρησιμοποιεί προσωπικά, κατά τη διάρκεια του ως άνω πενταετούς χρονικού διαστήματος, το αντικείμενο που έχει αποκτηθεί μέσω της επιδοτήσεως αυτής, προκύπτει ότι η υποχρέωση που επιβάλλει η Δημοκρατία της Εσθονίας στον δικαιούχο της επιδοτήσεως να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά το εν λόγω αντικείμενο κατά το επίμαχο χρονικό διάστημα αποσκοπεί επίσης στη διασφάλιση της αποτελεσματικής και διαρκούς παρακολούθησής του αντικειμένου.
- 73 Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, ενδεχόμενη υποχρέωση του δικαιούχου επιδοτήσεως διεπόμενης από τον κανονισμό 1698/2005 να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά, επί ορισμένο χρονικό διάστημα, ένα αντικείμενο, όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης αλιευτικό ιστιοφόρο, το οποίο έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο της επιδοτήσεως αυτής, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 72, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, η συνεισφορά του ΕΓΤΑΑ δεν διατηρείται αν, εντός του οριζόμενου στη διάταξη αυτή χρονικού διαστήματος, η συγχρηματοδοτούμενη επενδυτική πράξη υποστεί σημαντική τροποποίηση πληρούσα τις προϋποθέσεις που διαλαμβάνονται στα στοιχεία α' και β' της ίδιας διατάξεως.
- 74 Επομένως, το ζήτημα αν, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, η εκμίσθωση τέτοιου αντικειμένου από τον δικαιούχο επιδοτήσεως έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση της συνεισφοράς του ΕΓΤΑΑ πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση. Πράγματι, όπως προκύπτει από την απάντηση του Δικαστηρίου στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, στοιχείο α', θα πρέπει να εκτιμηθεί αν η εκμίσθωση αυτή είναι ικανή ώστε να γίνει δεκτό ότι επήλθε τροποποίηση της συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως, πληρούσα μία από τις προϋποθέσεις που ορίζει το εν λόγω άρθρο 72, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν η τροποποίηση αυτή είναι σημαντική.
- 75 Από τα ανωτέρω έπεται ότι εθνική ρύθμιση η οποία εξαρτά, σε όλες τις περιπτώσεις, την οριστική διατήρηση επιδοτήσεως από την εκ μέρους του δικαιούχου κατοχή και προσωπική χρήση του αντικειμένου του οποίου η κτήση έχει χρηματοδοτηθεί μέσω της επιδοτήσεως αυτής, χωρίς να προβλέπει τη δυνατότητα να εκτιμάται αν, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, η εκμίσθωση του αντικειμένου αυτού συνιστά σημαντική τροποποίηση της συγχρηματοδοτούμενης επενδυτικής πράξεως, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, δεν είναι σύμφωνη προς την εν λόγω διάταξη.
- 76 Βεβαίως, το άρθρο 74, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να λαμβάνουν όλα τα νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης όσον αφορά τη στήριξη που παρέχεται από το ΕΓΤΑΑ στην αγροτική ανάπτυξη. Επίσης, από το άρθρο 71, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίζουν τους κανόνες για την επιλεξιμότητα των δαπανών στον τομέα αυτό.
- 77 Εντούτοις, καμία από τις ως άνω δύο διατάξεις δεν είναι λυσιτελής για την εκτίμηση της συμβατότητας της υποχρέωσης που αποτελεί αντικείμενο του τετάρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος με το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005.
- 78 Πράγματι, το άρθρο 74 του κανονισμού 1698/2005, το οποίο εντάσσεται στον τίτλο VI με τίτλο «Διαχείριση, έλεγχος και ενημέρωση», αφορά τους ελέγχους τους οποίους υποχρεούνται να διενεργούν τα κράτη μέλη προκειμένου να βεβαιώνονται ότι οι διατάξεις σχετικά με τη νομιμότητα των συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΓΤΑΑ πράξεων, στις οποίες συγκαταλέγεται το άρθρο 72 του κανονισμού αυτού, έχουν τηρηθεί.
- 79 Το δε άρθρο 71 του κανονισμού 1698/2005 έχει ως αντικείμενο τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας με γνώμονα τις οποίες πρέπει να εκτιμώνται οι δαπάνες που μπορεί να καλύψει η συνεισφορά του ΕΓΤΑΑ, ήτοι προϋποθέσεις διαφορετικές από εκείνες του άρθρου 72 του κανονισμού αυτού, οι οποίες

αφορούν τον διαρκή χαρακτήρα των σχετικών με επενδύσεις πράξεων. Υπό τις περιστάσεις αυτές, και δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο 72 δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη ανάλογη προς εκείνη του άρθρου 71, παράγραφος 3, του κανονισμού 1698/2005, διαπιστώνεται ότι οι προϋποθέσεις που αφορούν τον διαρκή χαρακτήρα των εν λόγω πράξεων καθορίζονται αποκλειστικώς από τον κανονισμό αυτό και πιο συγκεκριμένα από το άρθρο 72, και όχι από το εθνικό δίκαιο.

- 80 Η ανωτέρω ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 72 δεν ανατρέπεται από τον ορισμό της έννοιας του «δικαιούχου» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, στοιχείο η', του κανονισμού 1698/2005 και που καλύπτει κάθε «φορέα, οργανισμό ή εταιρεία του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, που είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση πράξεων ή που λαμβάνει στήριξη». Πράγματι, η φράση «υπεύθυνος για την υλοποίηση», που περιλαμβάνεται στη διάταξη αυτή, πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με το κρίσιμο νομικό πλαίσιο και με τον σκοπό του μέτρου στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται η επενδυτική πράξη, ήτοι με τον σκοπό της ανάπτυξης εκ των προτέρων καθορισμένων περιοχών. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο διαρκής χαρακτήρας της οικείας πράξεως θα πρέπει να εκτιμάται ακριβώς υπό το πρίσμα των προϋποθέσεων του άρθρου 72, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, ιδίως δε της προϋποθέσεως που αφορά τη φύση και τους όρους προσήκουσας υλοποίησεως της πράξεως αυτής κατά τρόπον ώστε να καταστεί δυνατή η επίτευξη του επίμαχου σκοπού.
- 81 Όσον αφορά, δεύτερον, το χρονικό διάστημα, διάρκειας τουλάχιστον πέντε ετών από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως, κατά το οποίο ο δικαιούχος υποχρεούται, δυνάμει της εθνικής ρυθμίσεως, να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά, επί ποινή επιστροφής της καταβληθείσας επιδοτήσεως, το επίμαχο αντικείμενο, διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, η συνεισφορά του ΕΓΤΑΑ διατηρείται αν η πράξη που αποτέλεσε αντικείμενο της συνεισφοράς αυτής δεν υποστεί σημαντική τροποποίηση, κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, εντός περιόδου πέντε ετών από την απόφαση περί χρηματοδοτήσεως που έχει λάβει η διαχειριστική αρχή, ήτοι περιόδου η οποία, εκ του λόγου αυτού, είναι συνήθως βραχύτερη από εκείνη που προβλέπει η προμνησθείσα εθνική ρύθμιση.
- 82 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο τέταρτο και στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία επιβάλλει στον δικαιούχο επιδοτήσεως καταβληθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ την υποχρέωση να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά επί τουλάχιστον πέντε έτη από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της επενδυτικής πράξεως αυτής.

Επί του έκτου ερωτήματος

- 83 Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013 έχει την έννοια ότι συνιστά παρατυπία κατά την έννοια της διατάξεως αυτής η μη υλοποίηση από τον δικαιούχο επιδοτήσεως χορηγηθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ και εντάσσεται στον άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, ενός από τα στοιχεία της πράξεως που είχε προσδιορίσει ο δικαιούχος στην αίτηση επιδοτήσεως, το οποίο αποτέλεσε ένα από τα κριτήρια αξιολογήσεως των υποβληθεισών αιτήσεων επιδοτήσεως και κατατάξεώς τους κατά σειρά προτεραιότητας, μολονότι η σχετική εθνική ρύθμιση δεν απαιτούσε την εφαρμογή αυτού του κριτηρίου.

- 84 Εν προκειμένω, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, ενώ η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας περιλαμβανόταν στα κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η κατά σειρά προτεραιότητας κατάταξη των αιτήσεων επιδοτήσεως, δεν αμφισβητείται ότι η Järvelaev είχε εκφράσει την πρόθεσή της, με τη δική της αίτηση, να δημιουργήσει θέσεις εργασίας στην περιοχή και να προσλάβει πλήρωμα για το αλιευτικό ιστιοφόρο της.
- 85 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας δεν αποτελούσε προϋπόθεση για τη χορήγηση επιδοτήσεως δυνάμει του κανονισμού 1698/2005 ούτε, κατά το αιτούν δικαστήριο, δυνάμει της εσθονικής νομοθεσίας. Επιπλέον, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας αποτελούσε συμβατική προϋπόθεση προβλεφθείσα στο πλαίσιο της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης επιδοτήσεως, στοιχείο που οφείλει πάντως να ελέγξει, εφόσον συντρέχει περίπτωση, το αιτούν δικαστήριο.
- 86 Κατά συνέπεια, η μη δημιουργία θέσεων εργασίας στο πλαίσιο της υλοποιήσεως επενδυτικής πράξεως συγχρηματοδοτούμενης από το ΕΓΤΑΑ δεν μπορεί να θεωρηθεί, αυτή καθαυτή, ως παρατυπία κατά την έννοια του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013.
- 87 Ωστόσο, η Εσθονική Κυβέρνηση υποστηρίζει με τις παρατηρήσεις της ότι η Järvelaev, υπογράφοντας τη σύμβαση χρηματοδοτήσεως, δεσμεύτηκε να υλοποιήσει το έργο σύμφωνα με τα περιγραφόμενα στην αίτηση επιδοτήσεως. Όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 23 και 84 της παρούσας αποφάσεως, η δημιουργία θέσεων εργασίας στην περιοχή και η πρόσληψη πληρώματος για το αλιευτικό ιστιοφόρο είχαν όντως μνημονευθεί στην αίτηση επιδοτήσεως.
- 88 Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει, εφόσον συντρέχει περίπτωση, να εξετάσει αν, δυνάμει των σχετικών διατάξεων του εθνικού δικαίου, η Järvelaev είχε πράγματι αναλάβει τη δέσμευση να μεριμνήσει για την υλοποίηση των δύο αυτών πτυχών, και συγκεκριμένα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας στην περιοχή και για την πρόσληψη πληρώματος για το αλιευτικό της ιστιοφόρο.
- 89 Εν πάση περιπτώσει, σύμφωνα με όσα κρίθηκαν στη σκέψη 58 της παρούσας αποφάσεως, δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα να συνιστά η μη υλοποίηση στοιχείου προσδιοριζόμενου στην αίτηση επιδοτήσεως, αν υποθεθεί ότι το στοιχείο αυτό είναι ουσιώδους σημασίας σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, σημαντική τροποποίηση, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, της επενδυτικής πράξεως, όπως αυτή είχε εγκριθεί στο πλαίσιο της συγχρηματοδοτήσεως. Εφόσον συντρέχει περίπτωση, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει την έκταση της μη υλοποιήσεως αυτής υπό το πρίσμα των προϋποθέσεων που καθορίζει η εν λόγω διάταξη.
- 90 Εφόσον, κατόπιν της ως άνω εξετάσεως, αποδειχθεί ότι η μη υλοποίηση του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης στοιχείου συνιστά σημαντική τροποποίηση, θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως παρατυπία κατά την έννοια του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013.
- 91 Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 72, παράγραφος 2, του κανονισμού 1698/2005, τα ποσά που έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως για την υλοποίηση επενδυτικής πράξεως η οποία υπέστη σημαντική τροποποίηση πρέπει να ανακτώνται σύμφωνα με το άρθρο 33 του κανονισμού 1290/2005, από δε το άρθρο 119 του κανονισμού 1306/2013, σε συνδυασμό με το παράρτημα ΙΙΙ αυτού, προκύπτει ότι οι αναφορές στο εν λόγω άρθρο 33 νοούνται ως αναφορές, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 56 του τελευταίου αυτού κανονισμού.
- 92 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο έκτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατ' ορθήν ερμηνεία του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, συνιστά παρατυπία, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η μη υλοποίηση από τον δικαιούχο επιδοτήσεως χορηγηθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΓΤΑΑ και εντάσσεται στον άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, ενός από τα στοιχεία της πράξεως που είχε προσδιορίσει ο δικαιούχος στην αίτηση επιδοτήσεως, το οποίο αποτέλεσε ένα από τα κριτήρια

αξιολογήσεως των υποβληθεισών αιτήσεων επιδοτήσεως και κατατάξεώς τους κατά σειρά προτεραιότητας, μολοντί η σχετική εθνική ρύθμιση δεν απαιτούσε την εφαρμογή αυτού του κριτηρίου, υπό την προϋπόθεση η μη υλοποίηση του επίμαχου στοιχείου να έχει ως επακόλουθο τη σημαντική τροποποίηση, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, της επενδυτικής πράξεως, στοιχείο το οποίο οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.

Επί του εβδομού ερωτήματος

- 93 Προκαταρκτικώς, λαμβανομένων υπόψη όσων διαπιστώθηκαν στις σκέψεις 81 και 82 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, κάνοντας λόγο, στο έβδομο προδικαστικό ερώτημα, για χρονικό διάστημα πέντε ετών με αφετηρία την τελευταία καταβολή, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στην περίοδο που διαλαμβάνεται στο άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005.
- 94 Επομένως, με το έβδομο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εν τέλει αν το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει την κίνηση διαδικασίας για την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας επιδοτήσεως πριν από τη λήξη του χρονικού διαστήματος πέντε ετών που άρχεται από την απόφαση περί χρηματοδοτήσεως την οποία έλαβε η διαχειριστική αρχή. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει τη συνέχιση τέτοιας διαδικασίας ανακτήσεως στην περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο δικαιούχος της επιδοτήσεως άρει την παράβαση λόγω της οποίας κινήθηκε η εν λόγω διαδικασία.
- 95 Πρώτον, όσον αφορά τη δυνατότητα κράτους μέλους να κινήσει διαδικασία για την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας επιδοτήσεως πριν από τη λήξη του χρονικού διαστήματος πέντε ετών που άρχεται από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 54, παράγραφος 1, και το άρθρο 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, το κράτος μέλος που διαπιστώνει την ύπαρξη παρατυπίας υποχρεούται να προβεί στην ανάκτηση της αχρεωστήτως καταβληθείσας επιδοτήσεως. Ειδικότερα, το οικείο κράτος μέλος οφείλει να απαιτήσει την εν λόγω ανάκτηση από τον δικαιούχο εντός 18 μηνών αφότου εγκριθεί και, κατά περίπτωση, παραληφθεί από τον οργανισμό πληρωμών ή τον αρμόδιο για την ανάκτηση φορέα, έκθεση ελέγχου ή ανάλογο έγγραφο όπου διαπιστώνεται ότι έχει διαπραχθεί παρατυπία.
- 96 Από τα ανωτέρω έπεται ότι τα κράτη μέλη δύνανται και, στο πλαίσιο της χρηστής δημοσιονομικής διαχειρίσεως των πόρων της Ένωσης, οφείλουν να προβαίνουν στην ως άνω ανάκτηση το συντομότερο δυνατόν. Υπό τις συνθήκες αυτές, τυχόν αίτημα προς επιστροφή της επιδοτήσεως πριν από την παρέλευση του χρονικού διαστήματος πέντε ετών που άρχεται από την απόφαση περί χρηματοδότησης την οποία έλαβε η διαχειριστική αρχή δεν έχει καμία επίπτωση στην εν λόγω ανάκτηση.
- 97 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν το δίκαιο της Ένωσης δεν επιτρέπει τη συνέχιση τέτοιας διαδικασίας ανακτήσεως στην περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο δικαιούχος της επιδοτήσεως άρει την παράβαση λόγω της οποίας κινήθηκε η εν λόγω διαδικασία, επισημαίνεται, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, ότι, αν στον δικαιούχο επιδοτήσεως παρεχόταν η δυνατότητα να θεραπεύσει, κατά τη διάρκεια ένδικης διαδικασίας με αντικείμενο την ανάκτηση, παρατυπία διαπραχθείσα κατά την εκτέλεση της πράξεως, η δυνατότητα αυτή θα μπορούσε να ωθήσει τους λοιπούς δικαιούχους στη διάπραξη παραβάσεων, καθόσον θα είχαν τη βεβαιότητα ότι θα μπορούσαν να θεραπεύσουν εκ των υστέρων τη σχετική παράβαση μετά την ανακάλυψή της από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Κατά συνέπεια, η επιχειρούμενη ή ακόμη και η πραγματική άρση της παραβάσεως από τον δικαιούχο της επιδοτήσεως κατά τη διάρκεια ένδικης διαδικασίας με αντικείμενο την ανάκτηση δεν μπορεί να έχει επίπτωση στην εν λόγω ανάκτηση.

98 Επομένως, στο έβδομο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 56 του κανονισμού 1306/2013 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην κίνηση διαδικασίας για την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας επιδοτήσεως πριν από τη λήξη του χρονικού διαστήματος πέντε ετών που άρχεται από την απόφαση περί χρηματοδότησεως την οποία έλαβε η διαχειριστική αρχή. Επίσης, η διάταξη αυτή δεν αντιτίθεται στη συνέχιση τέτοιας διαδικασίας ανακτήσεως στην περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο δικαιούχος της επιδοτήσεως άρει την παράβαση λόγω της οποίας κινήθηκε η εν λόγω διαδικασία.

Επί των δικαστικών εξόδων

99 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Ο διαρκής χαρακτήρας επενδυτικής πράξεως η οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, έχει εγκριθεί και συγχρηματοδοτηθεί από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) για την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013 πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των διατάξεων του άρθρου 72 του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 του Συμβουλίου, της 20ής Σεπτεμβρίου 2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Εφόσον η ανάκτηση των ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως στο πλαίσιο της πράξεως αυτής διενεργείται μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου προγραμματισμού, ήτοι μετά την 1η Ιανουαρίου 2014, θα πρέπει να στηριχθεί στο άρθρο 56 του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου.
- 2) Η ενέργεια του δικαιούχου επιδοτήσεως η οποία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, καταβλήθηκε στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως συγχρηματοδοτούμενης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) στο πλαίσιο του άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, να εκμισθώσει το αντικείμενο που αποκτήθηκε μέσω αυτής της επιδοτήσεως σε τρίτον ο οποίος το χρησιμοποιεί για την ίδια δραστηριότητα με εκείνη που όφειλε να ασκήσει ο δικαιούχος της εν λόγω επιδοτήσεως είναι δυνατόν να συνιστά σημαντική τροποποίηση της συγχρηματοδοτηθείσας επενδυτικής πράξεως, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, πράγμα το οποίο οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα επίμαχα πραγματικά και νομικά στοιχεία, υπό το πρίσμα των εναλλακτικών προϋποθέσεων που καθορίζονται με τα στοιχεία α' και β' της εν λόγω διατάξεως. Προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος παρασχεθέντος σε επιχείρηση ή σε δημόσιο οργανισμό, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ίδιου κανονισμού, η αρμόδια εθνική αρχή θα πρέπει να προσδιορίσει, υπό τον έλεγχο των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων, σε τι συγκεκριμένα συνίσταται το αδικαιολόγητο πλεονέκτημα. Το ζήτημα του αν, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών και νομικών στοιχείων, ο πραγματικός χρήστης της επιδοτήσεως θα είχε ή όχι λάβει την επιδότηση αν είχε ο ίδιος υποβάλει σχετική αίτηση, καίτοι μπορεί να ληφθεί υπόψη, δεν είναι πάντως καθοριστικής σημασίας για τους σκοπούς εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχείο α'.

- 3) Το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005 έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία επιβάλλει στον δικαιούχο επιδοτήσεως καταβληθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) την υποχρέωση να διατηρεί και να χρησιμοποιεί προσωπικά επί τουλάχιστον πέντε έτη από την καταβολή του τελευταίου τμήματος της επιδοτήσεως το αντικείμενο που αποκτήθηκε στο πλαίσιο της επενδυτικής πράξεως αυτής.
- 4) Κατ' ορθήν ερμηνεία του άρθρου 56, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, συνιστά παρατυπία, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, η μη υλοποίηση από τον δικαιούχο επιδοτήσεως χορηγηθείσας στο πλαίσιο επενδυτικής πράξεως που έχει συγχρηματοδοτηθεί από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και εντάσσεται στον άξονα Leader, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό 1698/2005, ενός από τα στοιχεία της πράξεως που είχε προσδιορίσει ο δικαιούχος στην αίτηση επιδοτήσεως, το οποίο αποτέλεσε ένα από τα κριτήρια αξιολογήσεως των υποβληθεισών αιτήσεων επιδοτήσεως και κατατάξεώς τους κατά σειρά προτεραιότητας, μολονότι η σχετική εθνική ρύθμιση δεν απαιτούσε την εφαρμογή αυτού του κριτηρίου, υπό την προϋπόθεση η μη υλοποίηση του επίμαχου στοιχείου να έχει ως επακόλουθο τη σημαντική τροποποίηση, κατά την έννοια του άρθρου 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005, της επενδυτικής πράξεως, στοιχείο το οποίο οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.
- 5) Το άρθρο 56 του κανονισμού 1306/2013 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην κίνηση διαδικασίας για την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας επιδοτήσεως πριν από τη λήξη του χρονικού διαστήματος πέντε ετών που άρχεται από την απόφαση περί χρηματοδοτήσεως την οποία έλαβε η διαχειριστική αρχή. Επίσης, η διάταξη αυτή δεν αντιτίθεται στη συνέχιση τέτοιας διαδικασίας ανακτήσεως στην περίπτωση που, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο δικαιούχος της επιδοτήσεως άρει την παράβαση λόγω της οποίας κινήθηκε η εν λόγω διαδικασία.

(υπογραφές)